

Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier - ISV
Campus Norrköping

Bland skurkar och hjältar

En analys av medias framställning av flyktingsmugglare

Martina Berggren

Projektarbete 10 poäng i årskurs 3 från Utbildningsprogrammet för Samhälls- och kulturanalys

ISRN: LiU-ISV/SKA-PR--07/18--SE

Linköpings universitet

Linköpings universitet, Campus Norrköping, 601 74 Norrköping

Bland skurkar och hjältar

- en analys av medias framställning av flyktingsmugglare

Författare
Martina Berggren

Handledare: Janicke Andersson

Projektarbete 10 poäng i årskurs 3 år 2007

ISRN: LiU-ISV/SKA-PR--07/18--SE

Linköpings universitet

Institutionen för samhälls-
och välfärdsstudier

		Institution, Avdelning Department, Division Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier Samhälls- och kulturanalys	Datum Date 2007-04-13
		Språk Language ☒ Svenska/Swedish ☐ Engelska/English	Rapporttyp Report category ☐ AB-uppsats ☒ C-uppsats ☐ D-uppsats ☐ Examensarbete ☐ Licentiatavhandling ☐ Övrig rapport
URL för elektronisk version http://www.ep.liu.se/exjobb/ituf			
Titel Bland skurkar och hjältar. En analys av medias framställningar av flyktingsmugglare.			
Sammanfattning I föreliggande uppsats har jag undersökt hur flyktingsmuggling framställs i media. Jag presenterar och analyserar flera olika skildringar av flyktingsmuggling, flyktingsmugglare och flyktingar. Uppsatsen är inspirerad av diskursanalys, och till grund för analysen ligger ett urval av tidningsartiklar hämtade ur svenska nyhetsmedier. Jag visar i uppsatsen på hur betydelseerna av flyktingsmugglare och flyktingar förutsätter varandra, och hur skildringarna av vilka flyktingsmugglarna och deras motiv är, skiljer sig åt beroende på om det är myndigheter, flyktingsmugglare eller flyktingar som ges tolkningsföreträde. Vidare diskuterar jag hur bilden av de Andra kan utgöra en grund för dagens flyktingpolitik.			
Nyckelord Flyktingsmugglare, flyktingsmuggling, flyktingar, media.			

Förord

Jag vill framföra ett stort tack till min handledare Janicke Andersson för de värdefulla tips, goda råd och för den uppmuntran du har gett mig under arbetet med den här uppsatsen. Jag vill även rikta ett varmt tack till Helena Holgersson, som gav mig idén till att undersöka bilden av flyktingsmugglare. Tack också till Tove för allt stöd som jag har fått av dig.

Innehåll

INLEDNING	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	1
AVGRÄNSNINGAR	2
DISPOSITION	2
MATERIAL	2
SJÄLVREFLEKTION	2
TEORI OCH METOD	3
ATT ANVÄNDA MASSMEDIA SOM MATERIAL	4
APARTHEID I EUROPA	4
OM FLYKTINGAR OCH INVANDRARE I MEDIA	6
BEGREPPSFÖRKLARING	7
TIDIGARE FORSKNING	8
BLAND SKURKAR OCH HJÄLTAR	10
DE ENSAMMA SMUGGLARNA	10
DEN OFRIVILLIGA SMUGGLAREN	10
DE ORGANISERADE NÄTVERKEN	11
FLYKTINGAR OCH SMUGGLARE I MASKOPI	12
MÖJLIGA ORSAKER TILL VARFÖR FLYKTINGSMUGGLINGEN BEDRIVS AV KRIMINELLA	13
NÄR EN PERSON SKYMTAR FRAM UR DET KRIMINELLA NÄTVERKET	14
RESEBYRÅN	15
VÄLGÖRARNAS	16
IDEELLT VERKANDE VÄLGÖRARE ELLER PROFITÖRER?	17
NÄR EN FLYKTING FÅR BERÄTTA	18
EKONOMI	19
DE "RIKA" FLYKTINGARNAS SKYDDSBEHOV	20
SMUGGLING AV BARN	21
KOSTNADER FÖR SVENSKA STATEN	22
AVSLUTANDE DISKUSSION	24
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	28
LITTERATUR	28

INTERNET	28
TIDNINGSARTIKLAR	29

Inledning

Lite då och då dyker artiklar upp i dagspressen om att flyktingar hittats kvävda till döds i trånga lastutrymmen, eller hur de tvingats betala skyhöga summor för falska identitetshandlingar och en biljett till ett annat land. De som organiserar flykten skildras ofta som skurkar och organiserade ligor av brottslingar.¹ Flyktingsmuggling för också tankarna till människohandel och trafficking, eftersom flyktingarna ofta är så utsatta och tvingas förlita sig på en illegal verksamhet. Samtidigt skildras personer historisk sett, som till exempel har räddat människor undan koncentrationslägren i Tyskland, som hjältar. Några exempel på sådana är Raoul Wallenberg och Folke Bernadotte.

Rätten att söka asyl grundas i FN:s mänskliga rättigheter, artikel 14. Förra året sökte 24 300 människor asyl i Sverige.² För att kunna söka asyl i Sverige måste man redan ha tagit sig hit, och från de flesta "oroliga" länder som människor kan tänkas vilja fly ifrån kan man inte ta sig till Sverige utan visum, och visum utfärdas inte till människor i dessa länder. För många som desperat behöver lämna sitt hemland återstår bara en möjlighet, att vända sig till flyktingsmugglare.³

Kan man verkligen anklaga alla som smugglar in flyktingar för att vara hänsynslösa skurkar som utnyttjar människor i nöd för egen vinnings skull? Kan det inte finnas några andra skäl? I Dagens Nyheter den 6 februari 2005 intervjuas Amir Heidari som enligt egen utsago vigt sitt liv åt att hjälpa människor till en ny tillvaro i ett nytt land. Han ser sig själv som en flyktinghjälpare och menar att han inte har gjort några ekonomiska förtjänster på sin smuggling, utan bara bedrivit den av humanitära skäl.⁴

Jag vill genom den här uppsatsen titta närmare på hur flyktingsmugglare och flyktingsmuggling som fenomen skildras i media.

Syfte och frågeställningar

I föreliggande uppsats ämnar jag undersöka hur bilderna av flyktingsmugglare och flyktingsmuggling ser ut. Mitt syfte är att genom att analysera olika artiklar ur dagspressen, få en uppfattning om hur de gestaltas. Mina frågeställningar är:

- Hur framställs flyktingsmugglarna?
- Hur beskrivs deras verksamhet?
- Vems röst och perspektiv hörs i artiklarna?

---

¹ Se till exempel "Hopp är bästa gränspoliserna" i Göteborgs-Posten 2006-05-30

² http://www.migrationsverket.se/pdf/verket/statistik/statistik_1_2006.pdf 2007-04-11 kl. 16.03

³ Tesfahuney, Mekonnen (2001) "Globaliserad Apartheid. Fästning Europa, migration och synen på de andra" I McEachrane, Michael & Faye, Louis (red.) *Sverige och de Andra. Postkoloniala perspektiv*. Stockholm: Natur och kultur. s. 212

⁴ "Hårdare villkor för gömda flyktingar" i Dagens Nyheter 2005-02-06

När jag analyserade mitt material upptäckte jag att jag för att kunna urskilja bilderna av flyktingsmugglare var tvungen att analysera även bilderna av flyktingar eftersom dessa framställningar förutsatte varandra. Jag kommer därför också att titta på hur flyktingar skildras i artiklarna. Det är dock inte mitt huvudsakliga fokus i den här uppsatsen.

Avgränsningar

Mitt syfte är inte att bedöma huruvida det är rätt eller fel att smuggla flyktingar, utan bara att se på hur flyktingsmugglare och flyktingsmuggling gestaltas.

Smuggling av människor kan ske av en mängd olika skäl, alla som låter sig smugglas till ett nytt land gör det inte på grund av förföljelse eller att de ser sig som flyktingar, utan det kan finnas andra orsaker till varför man tar till dessa metoder. Det kan handla om fattigdom, att man vill leva med sina släktingar, arbetsinvandring eller människohandel som till exempel trafficking. I föreliggande uppsats kommer jag att fokusera på just människor som smugglas för att söka asyl, även om det kan vara svårt att dra gränsen för detta. Det kan ju också vara samma smugglare som smugglar både flyktingar och andra kategorier.

Jag har också valt att begränsa mig till tidningsartiklar som berör flyktingsmuggling som är riktad till Sverige, därför att materialet annars skulle bli alltför stort.

Disposition

I föreliggande del av uppsatsen kommer jag att redogöra för material, självreflektion, metod och teoretiska utgångspunkter. Jag kommer även att förklara några olika begrepp som flykting, asylsökande och Schengenavtalet, och därefter redogöra för tidigare forskning på området. I nästa del presenterar jag min analys av materialet, som är indelad i fem olika delar. Sedan följer den sista delen i uppsatsen som består av en avslutande diskussion.

Material

Min studie bygger på analys av 74 artiklar som är hämtade ur dagstidningarna Dagens Nyheter, Göteborgs Posten, Svenska Dagbladet, Sydsvenskan och Metro, samt kvällstidningarna Aftonbladet och GT/Kvällsposten/Expressen. Artiklarna är publicerade från den 23/9 2000 till och med den 14/3 2007. Jag har funnit artiklarna genom att söka på ”flyktingsmugglare” och flyktingsmuggling”, samt ”människosmugglare” och ”människosmuggling”, i Presstext-databasen och Mediarkivets databas.⁵ Sökningarna gav ett mycket stort antal artiklar, av vilka jag har valt ut 74 stycken som jag har analyserat mer noggrant utifrån min teori och metod.

Självreflektion

Asylpolitiken är ett ämne som många har åsikter om, så även jag. Det finns många gripande berättelser som vittnar om flyktingars historia och desperation, som till exempel tortyr i hemlandet, självmordsförsök på flyktingförläggningar och apatiska flyktingbarn. Dessa berättelser

---

⁵ <http://www.presstext.se/> och <https://www.retriever-info.com/services/archive.html>

kan vara svåra att värja sig ifrån. Jag kan inte heller förneka att jag känner starkt för flyktingarna och upprörs av att höra om deras situation både i Sverige och internationellt, vilket kan komma att påverka analysen av mitt material såväl positivt som negativt. Det kan vara svårt att distansera sig från sitt material när man arbetar med diskurser som står en nära, eftersom det blir särskilt svårt att se dem just som diskurser.⁶ Jag hoppas kunna hantera detta genom att vara medveten om min forskarroll och mina personliga åsikter, och även genom att diskursanalys som teori och metod inte strävar efter att producera objektiv kunskap, utan att istället se på vilka föreställningar som förekommer och dekonstruera dessa.

Teori och metod

Min uppsats är inspirerad av diskursanalys. Enligt ett diskursanalytiskt förhållningssätt får vi tillträde till verkligheten genom språket. Med hjälp av språket skapar vi representationer av verkligheten som konstituerar den, inte avspeglar den. Språkets betydelse skiftar hela tiden och är alltid föränderligt, men man kan se det som att det är strukturerat i mönster som bildar diskurser. En diskurs är ett bestämt sätt att tala om, och förstå världen⁷

Med hjälp av språket skapar vi representationer av verkligheten, som aldrig bara är speglingar av en redan existerande verklighet – representationerna bidrar till att skapa den. Det betyder inte att verkligheten inte finns; betydelser och representationer är nog så verkliga. Den fysiska världen finns också, men den får bara betydelse som diskurs.⁸

Jag har valt att utgå ifrån Ernesto Laclau och Chantal Mouffe's diskursteori därför att den strävar efter att främja en radikal demokratisk politik.⁹ Det innebär att man vill öppna upp för de möjliga betydelser av verkligheten som finns, och visa på att man när man utesluter dessa gör att andra konstruktioner av världen blir omöjliga. I diskursteorin ses betydelsebildning som ett viktigt redskap för att upprätthålla maktförhållanden¹⁰, vilket passar mitt syfte eftersom jag anser det finnas ett maktförhållanden mellan människor som vill bosätta sig i Sverige, och de myndigheter eller intressen som vill stänga dem ute.

Enligt diskursteorin är sociala fenomen aldrig fasta eller enhetliga utan det pågår en ständig kamp om att försöka låta fast betydelser och att få dem att framstå som givna.¹¹ Alla betydelser ses således som föränderliga och konstruerade. Diskursteorin utgår alltså ifrån en socialkonstruktivistisk syn som innebär att verkligheten är konstruerad. Det innebär dock inte att den kan förändras hur som helst eller att verkligheten inte finns. Verkligheten existerar enligt diskursteorin både socialt och fysiskt, men den fysiska verkligheten får bara betydelse, och blir

---

⁶ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur. s. 28

⁷ ibid. s. 7

⁸ ibid. s. 15

⁹ ibid. s. 151

¹⁰ ibid. s. 39

¹¹ ibid. s. 31

således bara tillgänglig genom diskurserna.¹² Diskursernas betydelse kan inte heller förändras hur som helst, eftersom de kan uppfattas som naturliga och tar sig uttryck som om de vore stabila. Då allt är diskurser är det omöjligt att ställa sig utanför dem, men man kan försöka att dekonstruera dem och se på hur de skapas.

Jag har under mitt arbete med den här studien även kombinerat diskursteorin med ett språkanalytiskt verktyg hämtat ifrån Norman Faircloughs kritiska diskursanalys, nämligen begreppet *intertextualitet*.¹³ Intertextualitet fokuserar bland annat på att texter alltid bygger på tidigare händelser, man kan inte undgå att använda ord som andra har formulerat tidigare. Jag har därför särskilt tittat på vilkas röster som framträder i mitt material.

Att använda massmedia som material

Det finns en mängd sätt att se på massmedias roll i samhället. Enligt Kirsten Drotner, som är professor i medievetenskap och mediekultur, kan samhället ses som ett kommunikationssystem genom vilket samtal, och massmedier får enskilda människor att ingå i ett förhållande till andra samhällsmedborgare och institutioner. Kommunikationen bidrar till att återskapa och omskapa samhället på flera olika områden och kan ses som den bär upp idéer, åsikter och avsikter som styr det sociala handlandet.¹⁴ Samtidigt är kommunikationen en viktig del i alla former av sociala konflikter. ”Utan kommunikation, ingen samhällsordning, ingen samhällsordning – inget samhälle.”¹⁵ Medierna kan ses som institutioner i samhället och samtidigt som de avspeglar och återskapar samhället kan det finnas flera syften bakom dem, eftersom till exempel tidningar ägs av någon, som kan ha intressen av att framställa saker och ting på bestämda sätt, samtidigt som journalister förvaltar pressens yttrandefrihet.¹⁶ Jag anser att tidningsartiklar ur massmedia utgör ett bra material för min studie, även om man inte tänker sig att mottagarna av medierna passivt accepterar de bilder som förmedlas, så kan de ändå ha betydelse för vilka uppfattningar som kan bildas. Eftersom jag ska använda mig av diskursanalys är jag inte heller ute efter att ta reda på någon ”sann” kunskap om flyktingsmugglarna, men det är ändå intressant att se på hur de beskrivs.

Apartheid i Europa

Mekonnen Tesfahuney, som är filosofie doktor i kulturgeografi, skriver i sin essä ”Globaliserad apartheid. Fästning Europa, migration och synen på de Andra” om hur synen på migration har förändrats sedan svenskar utvandrade till Amerika mellan 1860 och 1930 fram till idag. De svenska utvandrarerna framställs enligt Tesfahuney som pionjärer som valde att lämna ett liv i fattigdom och svält för att söka lyckan ”i det förlovade landet”, medan dagens migranter

---

¹² ibid. s. 42

¹³ Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 77

¹⁴ Drotner, Kirsten (2000) *Medier och kultur. En grundbok i medianalys och medieteori*. Lund: Studentlitteratur. s. 321

¹⁵ ibid. s. 321

¹⁶ ibid. s. 348

som kommer till Sverige, skildras som lycksökare eller rentav kriminella.¹⁷ Tesfahuney menar att det finns en diskurs som målar upp en bild av Europa som utsatt för hot och säkerhetsrisker genom invandringen, en bild som är felaktig. I själva verket migrerar människor inte i större utsträckning idag än tidigare. Den största migrationen sker dessutom mellan länder i syd, mellan länder i nord, emigration från länder i Nordamerika eller Europa.¹⁸ Bilderna av den internationella migrationen präglas av en dubbelhet, eftersom migrationen från tredje världen till Europa ges stort utrymme och skildras som ett hot, medan migrationen mellan europeiska eller västerländska länder inte får så stor uppmärksamhet och hamnar i skymundan på grund av hotdiskurserna.¹⁹ Tesfahuney menar att det skapas en alltför snäv bild av migrationen eftersom man låter bli att inkludera orsakerna, storleken och destinationerna för olika typer av invandring i olika tider, inte sätter migrationen i en historisk kontext samt låter bli att inkludera återvandringen i diskursen.²⁰

Tesfahuney ser diskursen om invandring som ett hot, som bara en i raden av påstådda faror som ansetts hota Europa och frågar sig vem som hotar, och vad syftet bakom hotbilderna är. Han menar att föreställningarna om invandring som ett hot har spelat en stor roll för framväxten av Fästning Europa. I själva verket utgör västs ekonomiska politik ett stort hot för stora delar av världens befolkning, när det gäller att livnära sig. Han menar att globala orättvisor som handelsavtal, tullmurar och utnyttjande av låglöneländers arbetskraft är grunden varpå migrationspolitiken vilar.²¹

Tesfahuney skriver också om hur bilden av de Andra som grundades under kolonialtiden lever kvar och ordnar världen i en ”manikeisk allegori”, som innebär ett sätt att ordna världen i dikotomier som Vi – de Andra, intelligens – känslor, - subjekt – objekt, rationalitet – sensualitet, civilisation – barbari, vit – svart, och överordnad – underordnad. Dessa föreställda kulturella, biologiska eller sociala skillnader gör det möjligt att ordna världen i en ordning som framställs som naturlig, som har upprätthållit Europa som kulturellt, ekonomiskt, rasistiskt och politiskt överordnat.²² Dikotomierna skapar hierarkier som förknippas med positiva och negativa värden. Enligt Tesfahuney strider den diskursiva maktstrukturen som visar sig i uppdelningen mellan Europa och resten av världen mot det samtidiga talet om humanitet, förnuft och universalism.²³

Synen på de Andra som ett hot får som konsekvens att stereotyper, diskriminering och rasism normaliseras och även legitimeras. Föreställningen om de andra som ett hot och invandringen som en risk tjänar, enligt Tesfahuney, syftet att etablera markörer för identitet för att dra gränser mellan ”oss” och ”de andra”, och den tvingar också fram en tillslutning av det samhälle som

---

¹⁷ Tesfahuney (2001) s. 189-190

¹⁸ *ibid.* s. 191

¹⁹ *ibid.* s. 192

²⁰ *ibid.* s. 192

²¹ *ibid.* s. 193

²² *ibid.* s. 195

²³ *ibid.* s. 196

anses vara i fara. Hotbilderna av invandringen skapar också en föreställning om att Europa har ett gemensamt ursprung, arv och historia. Stereotypa föreställningar om de Andra, såsom att de är kriminella, bidragsberoende, lata, våldtäktsmän och så vidare frodas i denna miljö.²⁴

Några år efter att Berlinmuren föll håller man nu på att bygga en ny mur runt Europa, dels genom fysiska murar och stängsel, och även genom institutioner och kontrollsystem såsom Schengenavtalet och SIS, Schengen Information System och Eurodac – ett informationssystem där fingeravtryck från asylsökande och flyktingar lagras. Dessa institutioner bevakar Europas yttre gränser och har gjort Europa till en fästning som är mycket svår att ta sig in i.²⁵ Tesfahuney jämför fästning Europa med apartheidsystemet och menar att båda handlar om en rasifierad organisering av rummet genom inskränkningar i rörelsefrihet, och uppdelningar av rummen i vita / färgade.²⁶

Västländernas rasifierade invandrings- och flyktingpolitik utgör grunden för dagens flyktingsmuggling, skriver Tesfahuney. Diskursen om människosmuggling och illegal invandring har blivit allt högljuddare ju mer man har stramat åt invandringspolitiken, och ju svårare man har gjort det att söka skydd i Sverige eller Europa, desto mer har människosmugglingen och den illegala invandringen ökat. För att förstå grundorsakerna till illegal invandring och människosmuggling måste man ta upp samspelet mellan den globala politiska ekonomin och den globaliserade apartheid som råder, menar Tesfahuney.²⁷

Om flyktingar och invandrare i media

Filosofie doktor i journalistik och masskommunikation Ylva Brune skriver i sin bok *Stereotyper i förvandling. svensk nyhetsjournalistik om invandrare och flyktingar* (2000) om hur invandrare och flyktingar skildras i nyhetsmedier. Hon menar att när invandrare och flyktingar omskrivs i medierna så definieras de ofta utifrån det svenska samhällets elits perspektiv och det ”egna” samhället används som måttstock. När det gäller flyktingar och invandrare i Sverige så visar sig detta i att det oftast är svenska myndigheter och experter som definierar vad frågorna består i och vilka problem som finns.²⁸ Enligt Brune deltar nyhetsjournalistiken i ett kulturellt och nationellt identitetsskapande där gränserna mellan gott och ont, ”oss” och ”andra”, normalt och onormalt fastställs, och utmanas, och även förändras. Samtidigt som nyheterna har som syfte att sprida information, och att inte komma med uttryckliga budskap, så är informationen som de producerar inte bara en avspeglning av verkligheten, utan den bidrar till att strukturera verkligheten och skapa mening i den genom sitt sätt att låta röster, bilder och symboler framträda.²⁹

---

²⁴ Tesfahuney (2001) s. 199

²⁵ ibid. s. 203

²⁶ ibid. s. 205

²⁷ ibid. s. 212

²⁸ Brune, Ylva (2000) *Stereotyper i förvandling. svensk nyhetsjournalistik om invandrare och flyktingar*. Utrikesdepartementet, enheten för Mellanöstern och Nordafrika, MENA-projektet. s. 8

²⁹ ibid. s. 19

Brune har identifierat tre typiska sätt som medierna ofta skildrar flyktingars ankomst till Sverige på. Det första är att anländandet beskrivs med ord som till exempel ”massinvasion”, varav ordet ”mass” indikerar att det inte rör sig om individer utan om en formlös massa, och ”invasion” associeras till en fientlig handling som vi behöver försvara oss emot. Det andra sättet är att det ofta står om olika myndigheters ansträngningar och uttalanden, och det tredje är att texten målar upp ett framtidsperspektiv, om vad som kan komma att hända i framtiden om det fortsätter såhär. De tre elementen är närvarande i nyhetsdiskursen kring flyktingar, som enligt Brune får till följd att flyktingarna till exempel ofta blir beskrivna som objekt för olika kontrollåtgärder, medan de svenska myndigheterna står i fokus och ses som en armé, som håller ordning och håller tillbaka den stora hotfulla massan.³⁰ Brune skriver att när flera stora nyhetsmedier använder samma perspektiv i sin rapportering, och använder samma källor, så etableras en offentlig ”sanning” som sedan andra debattörer och journalister och politiker använder som plattform.³¹

En diskurs med ett nytt sätt att se på flyktingar har, enligt Brune, etablerats sedan 1990-talet. Den visar sig i att flyktingarna har kommit att kallas för asylsökande, och att det faktum att många har förfalskade pass eller inga pass alls, inte ses som en del i deras flyktsituation. Istället skildras deras ankomst till Sverige som ett resultat av allmänt lurendrejeri och lycksökeri. Detta leder enligt Brune till att flyktingarna betraktas med ogillande och klander. Bilden av flyktingarna som kommit till Sverige under 1990-talet är också ofta avhumaniserad, vilket innebär att de inte ses som individer som gör rationella val, och som har en historia. Nyheterna rapporterar om invasioner, och om att flyktingarna blir lurade av flyktingsmugglare, men om deras bakgrund och skäl att fly är det tyst.³²

Brune menar att när människor med utländskt ursprung varje dag omskrivs i negativa ordalag, som problem och lurendrejare, minskar knappast riskerna för att en främlingsfientlig mytbildning sprider sig hos allmänheten.³³

Begreppsförklaring

Ordet flykting förstås i vardagligt tal som en person som har flytt från sitt land på grund av krig, förföljelse eller svält. Ofta ses asylsökande och flykting som synonymer, men enligt Migrationsverkets asylregler är det dock två skilda kategorier. *Asylsökande* är enligt migrationsverket en person som själv har tagit sig till Sverige och begärt skydd men ännu inte har fått sin ansökan prövad. En *flykting* är en utländsk person som har sökt asyl och som av migrationsverket fått tillstånd att bosätta sig i Sverige på grund av flyktingskäl.³⁴ Flykting är således inte någonting som man själv kan anse sig vara, utan något man erkänns som av

---

³⁰ Brune (2000) s. 11

³¹ *ibid.* s. 15

³² *ibid.* s. 16

³³ *ibid.* s. 39

³⁴ <http://www.migrationsverket.se/index.jsp?cgi-bin/ordlista.pl?list=glossary> 2007-03-09 kl. 13.25

migrationsverket. Som *flyktingskäl* räknas ”välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till viss samhällsgrupp”.³⁵ I den här uppsatsen kommer jag att använda ordet flykting utifrån hur det används i mitt material, nämligen som en person som har flytt ifrån sitt hemland, oavsett om migrationsverket skulle bedöma att den har flyktingskäl eller inte.

Schengensamarbetet är en sammanfattande benämning på *schengenavtalet* och *schengenkonventionen*. *Schengenavtalet* skapades 1985 och syftar till en avveckling av gränskontroller mellan de deltagande staterna. I utgångsläget var dessa Tyskland, Nederländerna, Belgien, Luxemburg och Frankrike. 1990 undertecknades Schengenkonventionen, som innehåller regler för hur schengenavtalet ska tillämpas när det gäller polissamarbete, rättsligt samarbete, tullar och enhetliga gränser utåt, mot andra nationer som står utanför samarbetet.³⁶ Samarbetet innebär i praktiken att rörelsen av människor inom medlemsländerna ökar eftersom deras medborgare kan röra sig fritt mellan länderna, medan kontrollen av människor som reser in i eller lämnar Schengenområdet ökar. Sverige gick med i Schengenavtalet 2001.

Tidigare forskning

Efter att ha sökt efter relevant litteratur har jag funnit att flyktingsmuggling verkar vara en relativt outforskat ämne. Det finns dock en rapport av Dominika Borg och Robert Nilsson, *Människosmuggling: om offer, förövare och allmän begreppsförvirring* (2005) som handlar om människohandel i Östersjöregionen. Ändamålen för smugglingen uppges vara att skaffa svart arbetskraft, trafficking och smuggling av människor mot ekonomisk ersättning. Rapporten utgår ifrån människosmuggling som en brottslig verksamhet och har som syfte att på uppdrag av olika myndigheter komma fram till olika rekommendationer för hur man skall bekämpa problemet.³⁷

Det finns även en bok, *De ovälkomma. Flyktingar vid den rike mannens port*. (2001) av journalisten Jeremy Harding, som visar på vilka konsekvenser EU:s flyktingpolitik får för de flyktingar som söker sig till de rika länderna i EU. Författaren har träffat flyktingar, gränspolis och flyktingsmugglare, vilka alla får ge sin version av situationen. Harding menar att det är anmärkningsvärt att samma krafter som hyllar valutor och varors fria rörlighet även är de som förespråkar en restriktiv flyktingpolitik för Fästning Europa, och boken tar starkt ställning för flyktingarnas sak och människor från fattiga länders rätt att få del i västvärldens rikedomar.³⁸ Harding skriver också att det ligger en anklagelse om dubbel brottslighet mot flyktingarna i botten på EU:s flyktingpolitik ”inte nog med att de nonchalerar nationsgränserna, de slår sig dessutom ihop med kriminella människosmugglarligor som hjälper dem att göra det”.³⁹

---

³⁵ Migrationsverket (2006) s. 21

³⁶ http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=301843&i_word=schengenavtalet 2007-04-04 kl. 16.56

³⁷ Borg, Dominika & Nilsson, Robert (2005) *Människosmuggling: om offer, förövare och allmän begreppsförvirring*. Arbetsrapporter No.94. Uppsala universitet.

³⁸ Harding, Jeremy (2001) *De ovälkomma. Flyktingar vid den rike mannens port*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

³⁹ *ibid.* s. 22

När det handlar om asylsökande och flyktingar i allmänhet finns det desto mer litteratur att tillgå. Förutom Ylva Brunes bok som jag har redogjort för på sid. 6 finns ytterligare intressant litteratur på området. En av dessa, *Flyktingboken. Från Duemåla till Fort Europa* (2002) av journalisten Sanna Vestin behandlar villkoren för flyktingar, lagar, paragrafer och fallbeskrivningar, samt ger en bild av hur tillvaron kan se ut för människor som lever i exil.⁴⁰ Även hennes bok *Flyktingfällan* (2006) har varit av intresse för att den beskriver hur olika fall ser ut, och innehåller en stark kritik mot regeringsbeslut och utlänningslagen som Vestin menar lägger grunden för en av vår tids humanitära katastrofer.⁴¹

Etnologen Eva Norströms doktorsavhandling *I väntan på asyl. Retorik och praktik i svensk flyktingpolitik* (2004) beskriver hur prövning av asylärenden går till och svårigheterna som uppstår eftersom det är svårt att efterleva konventioner och lagar rent praktiskt. Författaren jämför aktuell lagstiftning med hur utfallet har blivit i enskilda asylärenden och undersöker vilket handlingsutrymme de olika aktörerna har samt vilka konsekvenser det får för de asylsökande personerna.⁴²

---

⁴⁰ Vestin (2002) *Flyktingboken. Från Duemåla till Fort Europa*. Stockholm: Ordfront

⁴¹ Vestin (2006) *Flyktingfällan*. Stockholm: Ordfront.

⁴² Norström, Eva (2004) *I väntan på Asyl. Retorik och praktik i svensk flyktingpolitik*. Umeå: Boréa

Bland skurkar och hjältar

De ensamma smugglarna

I flera tidningar förekommer mindre notiser och artiklar om hur en ensam smugglare har avslöjats. Det rör sig ofta om en bil med en eller flera personer som har saknat resehandlingar, som stoppats på väg över den svenska nationsgränsen eller när den ska köra av en färja. I artikeln ”Irakier anhållen för människosmuggling” i Dagens Nyheter den 7 januari 2007 skriver de att en 36-årig man har anhållits när han ertappades med två unga irakier i sin bil. Det enda som nämns om smugglaren var att han är 36 år och irakier. I den här artikeln får man inte veta så mycket om smugglaren, förutom kön, ålder och nationalitet. Det förekommer inte heller några spekuleringar kring om det kan röra sig om en liga, eller vad de smugglade personerna och smugglaren har för relation till varandra, förutom att de alla är irakier.⁴³

I en annan artikel, i Göteborgs-Posten den 6/2 2002 handlar det om en ensam smugglare som greps när han körde av Polenfärjan i Ystad. Tullen hittade då mannens 83-åriga mamma gömd i ett lönnfack i bilen. Mamman uppges först ha betalat flyktingsmugglare 10 000 dollar för resan från Irak till Sverige, men sedan blivit avsläppt i Polen, varpå hennes son åkte dit för att hämta henne. Lönnfacket hade en bilmekaniker i Polen hjälpt honom att bygga. Mannen bestraffades med 180 dagsböter och blev fråntagen sin bil.⁴⁴ I den här artikeln handlar det om en ensam smugglare som har åkt för att hämta sin mamma. Det enda man får veta om smugglaren är att det är en 43-årig man. Men eftersom det är hans egen mamma som han har smugglat så får man inte bilden av att det skulle röra sig om någon stor kriminell liga. Den här mannen framställs inte som kriminell, utan tycks snarare själv ha blivit ett offer för smugglarna, då hans mamma plötsligt befann sig i Polen istället för i Sverige, och överenskommelsen därför inte har hållits.

Den ofrivilliga smugglaren

I en annan av artiklarna framträder en annan bild av den ensamme smugglaren, nämligen den ofrivilliga smugglaren. I Sydsvenskan den 14/3 2007 skrivs det om en man och hans flickvän som hade tagit upp två irakiska män i Danmark på sin väg till Sverige över Öresundsbron. När bilen stoppades i tullen upplyste de irakiska männen inte tullpersonalen om att de skulle söka asyl, utan det kom fram senare. Mannen som körde bilen hävdar i förhör att han trodde att de irakiska männen skulle söka asyl direkt vid gränsen, medan flickvännen uppger att hon inte visste att medpassagerarna saknade pass, och skulle söka asyl. Mannen dömdes till böter medan flickvännen friades i rätten.⁴⁵ I den här artikeln framställs smugglingen som någonting vem som helst skulle kunna råka ut för, när man i god tro plockar upp liftare. Anmärkningsvärt är också att

---

⁴³ ”Irakier anhållen för människosmuggling” i Dagens Nyheter 2007-01-07

⁴⁴ ”Gömde 83-åring i lönnfack” i Göteborgs-Posten 2002-02-06

⁴⁵ ”Dagsböter för människosmuggling” i Sydsvenskan 2007-03-14

detta är en av de få artiklar där smugglarnas etnicitet *inte* nämns. Artikeln innehåller inte heller någon information om kostnader eller intäkter, som annars är en vanligt förekommande ingrediens i artiklar om smuggling, vilket jag återkommer till i delen om ekonomi.

De organiserade nätverken

I en stor del av artiklarna beskrivs flyktingsmugglingen med ord som ”liga”, ”organiserad brottslighet”, ”välorganiserade brottsyndikat” och ”kriminella nätverk”, samt att de har kopplingar till ”annan internationell brottslighet”.

I Svenska Dagbladet 19/2 2001 finns en artikel som inleds såhär:

Den organiserade flyktingsmugglingen till Sverige inbringar kriminella smugglare hundratals miljoner kronor per år. Rikskriminalen uppskattar att 75 procent av de omkring 16 000 personer som sökte asyl i Sverige 2000 hade köpt resan av flyktingsmugglare. [...] Av asylsökande från Balkan är det, enligt rikskriminalen en ännu större andel än 75% som använder sig av smugglare – kriminella nätverk som ofta även är inblandade i narkotikasmuggling⁴⁶

Den här artikeln publicerades drygt en månad innan Sverige inträdde i Schengensamarbetet⁴⁷, vilket utgör den grund som artikeln utgår ifrån. Här skildras flyktingsmugglarna som kriminella, och anklagas för att även syssla med narkotikasmuggling. Artikeln har ett stort fokus på olika belopp och summor som flyktingsmugglingen förmodas omsätta, samt kostnader för olika åtgärder som svenska myndigheter kommer att behöva tillgripa, vilket jag kommer att gå in mer på i delen om ekonomi. Flyktingsmugglingen framställs i den här artikeln enbart utifrån myndigheternas perspektiv.

I en artikel, ”Stora pengar och små risker för ligorna” i Dagens Nyheter den 21/10 2006 beskrivs återigen flyktingsmuggling som en lönsam illegal verksamhet.

Det är goda tider för människosmugglare. Det finns miljoner att tjäna på att utnyttja fattiga och flyktingar som vill skapa sig ett bättre liv i väst. Det handlar om små risker och betydligt längre straff än för att smugla knark.⁴⁸

I citatet ovan ses smugglingen som en olaglig aktivitet, som går ut på att utnyttja andra människor. Den ses även här som jämförbar med att smugla narkotika, men med lägre straff. De som smugglas beskrivs i den här artikeln inte som människor i behov av skydd, utan som att de är fattiga eller flyktingar som vill skapa sig ett bättre liv i väst, och alltså inte som människor som inte *kan* stanna kvar i sitt land på grund av förföljelse, krig eller fattigdom. De som får komma till tals i artikeln är poliser och åklagare. Enligt dem är människosmugglingen en lönsam industri som är noga organiserad och planlagd. Den kräver god logistik och många falska dokument. Smugglingen beskrivs såhär:

---

⁴⁶ ”Internationell kriminalitet styr människosmuggling” i Svenska Dagbladet 2001-02-19

⁴⁷ Se s. 7

⁴⁸ ”Stora pengar och små risker för ligorna” i Dagens Nyheter 2006-10-21

Men det är mer nätverk av små fristående grupper som känner varandra, än en enda hårt styrd organisation. Det finns ingen stor hjärna bakom, snarare många små hjärnor, säger Magnus Berggren. Polis och åklagare har sett hur personer pantsatt eller sålt hus och hem i hemlandet, eller hur smugglarna erbjuder lån som sedan ska avbetalas med arbete. Ibland är släktingar i Europa med och finansierar smugglingsresorna. [...] alternativet att resa hem finns inte för dem, konstaterar kriminalinspektör Leif Svensson vid rikskriminalens rotel för illegal invandring. Då kan de på nytt få betala dyrt till smugglare som lovar att ta dem till ett annat land.

– Det är ett brutalt utnyttjande som aldrig tar slut, säger Leif Svensson.⁴⁹

Här framställs flyktingsmugglarna som att de driver en karusell av utnyttjande av flyktingar. När de skriver om hur smugglarna erbjuder lån, och att flyktingarna kan erbjudas att komma till ett annat land, skildras det enbart som ett sätt för smugglarna att utnyttja flyktingarna igen och igen, inte som ett sätt för flyktingarna att kanske slutligen få asyl, när de inte kan återvända till hemlandet. I de här artiklarna framstår flyktingsmugglingen som att den bedrivs i härvor av kriminella nätverk. Det är dock mycket sällsynt att flyktingarna själva beskriver smugglingen på det här viset, istället är det poliser, åklagare, advokater och representanter för migrationsverket som förmedlar denna bild.

Flyktingar och smugglare i maskopi

En bild som myndighetspersoner i artiklarna förmedlar är den av de insmugglade personerna som opålitliga och i maskopi med sina smugglare. I en artikel säger åklagare Magnus Berggren och försvarsadvokat Pontus Ljunggren att det är svårt för lagens långa arm att komma åt flyktingsmugglarna.

- De insmugglade har inga skäl att berätta. Kanske har de dessutom släktingar som väntar på att få komma hit, säger Magnus Berggren [...] -Varken smugglaren eller den insmugglade vill avslöjas. Många tycker att de fått hjälp av smugglaren. (säger försvarsadvokat Pontus Ljunggren, *min amn.*)⁵⁰

Citatet ovan antyder att flyktingarna kanhända är av en annan åsikt vad gäller smugglarna än vad myndigheterna är, och att de vill skydda smugglarna på grund av att de har fått hjälp av dem. Uttalandet initierar att det finns en intressekonflikt mellan myndigheterna och flyktingarna. Artikeln inleds med att en smugglarligen misstänks ha tjänat miljontals kronor på smugglingen, sedan konstateras att utredningen kommer att kräva stora resurser, därefter gör åklagaren ovanstående uttalande om de personer som smugglats. Detta kan göra att det skapas ett vi och dem, eftersom de Andra verkar ha andra intressen, och inte vill samarbeta med de svenska myndigheterna, som i den här artikeln anses företräda rättvisa och bekämpa profithungriga ligor.

⁴⁹ ”Stora pengar och små risker för ligorna” i Dagens Nyheter 2006-10-21

⁵⁰ ”Sex i liga åtalas för människosmuggling” i Dagens Nyheter 2007-01-22

Enligt Ylva Brune blev det vanligt att man under mitten av 80-talet började beskriva flyktingar utifrån ett myndighetsperspektiv, från att man tidigare hade låtit flyktingarna själva berätta om sin situation. Polisen fungerar som en källa till faktaupplysningar, men blir även dem som sätter gränserna för tolkningsramarna i nyhetsrapporteringen.⁵¹ Jag finner Brunnes iakttagelse högst aktuellt även i mitt material, och i synnerhet i artiklar som beskriver flyktingsmugglingen som en kriminell verksamhet. Ania Loomba, som har skrivit boken *Kolonialism, postkolonialism. En introduktion till ett forskningsfält* (2006) hänvisar till Albert Memmi som menar att det ofta i litteraturen bara är det europeiska subjektet som ges individualitet. Man skriver om de Andra i plural, vilket Albert Memmi menar är ett tecken på den koloniserades avpersonifiering. Han menar att den koloniserade aldrig karaktäriseras som individ, utan ständigt dränks i ett anonymt kollektiv, som framstår som att de är på ett visst sätt, och att alla är likadana. Den europeiska individen ställs inför de främmande horderna, och om han identifierar sig alltför mycket med dem så anses han riskera att överskrida gränserna mellan ”själv” och ”annan” och återgå till ett primitivt beteende.⁵² Om man i det här fallet tänker sig att bilden av de koloniserade kan jämföras med bilden av de Andra, kan detta ses som en förklaring till varför flyktingarna själva så sällan får träda fram som subjekt i tidningsartiklarna, och att de ofta när de skildras utifrån myndigheters perspektiv framställs just som ett kollektiv som alla är på ett visst sätt.

Möjliga orsaker till varför flyktingsmugglingen bedrivs av kriminella

I artikeln ”Straffbefria flyktingsmugglingen” i Expressen den 10/9 2001 beskrivs flyktingsmugglarna som ”ljusskygga”, omständigheterna runt resan som ”vidriga” och att dödsoffren är ”förskräckande många”. I artikeln framkommer dock även en kritik mot EU:s politik.

Det faktum att straffen för människosmuggling idag är så höga gör dessutom att det nästan bara är kriminella ligor som tar risken.⁵³

Artikelförfattaren menar att det i grunden är de höga straffen som gör att flyktingsmugglingen måste bedrivs av dessa kriminella människor. Han skriver att ”Drivkraften i flyktingsmugglingen är inte girighet hos smugglarna utan en ekonomisk och demografisk obalans”. Detta stämmer överens med den bild som Mekonnen Tesfahuney beskriver, av att flyktingsmugglingens grund är den globala ekonomin som ger en orättvis fördelning av världens rikedomar.⁵⁴ I artikeln ges dock inga möjligheter att smugglarna skulle kunna drivas av andra syften än de rent vinstmässiga, även om orsaken till varför det är kriminella ligor som idkar flyktingsmugglingen ges en möjlig förklaring.

---

⁵¹ Brune (2000) s. 14

⁵² Loomba, Ania (2006) *Kolonialism, postkolonialism. En introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: TankeKraft förlag. s. 146

⁵³ ”Straffbefria flyktingsmugglingen” i Expressen 2001-09-10

⁵⁴ Tesfahuney (2001) s. 212

I Aftonbladet publicerades den 13/10 2001 en artikel som också handlar om Europas flyktingpolitik, men som utgår ifrån flyktingarnas situation.

Flyktingar behandlas som brottslingar. Det är en guldgruva för flyktingsmugglare. Människor slutar inte fly bara för att Europa stänger sina gränser. De hittar bara andra sätt att fly på. De illegala vägarna in i Europa innebär stora risker. Flyktingar dör i trånga bagageutrymmen, på överfulla båtar och när de vandrar över minfält.⁵⁵

I citatet ovan skildras flyktingar som offer för både flyktingsmugglare och för Europas flyktingpolitik. Artikelförfattaren menar att det i grunden är flyktingpolitiken som utgör det största hotet mot flyktingarna, men att flyktingsmugglarna utnyttjar detta. Det är i citatet ovan Europas politik som är boven, och orsakar att flyktingar dör när de tvingas begagna sig av illegala vägar under sin flykt.

När en person skymtar fram ur det kriminella nätverket

I en annan artikel i Dagens Nyheter den 13 november 2006 som också beskriver flyktingsmugglingen som något som drivs av stora organisationer, låter artikelförfattaren en person skymta fram ur ”det organiserade nätverket”, nämligen en 36-årig irakier som står åtalad för människosmuggling. Han misstänks vara en del i ett nätverk med andra personer som också de är häktade. Polisen uppges ha hittat en väska med ”förfalskarverktyg”, stämplor och andra föremål som antas ha använts för att tillverka falska resehandlingar. Mannen, som är poet och musiker menar att han har använt verktygen för att tillverka biljetter till kurdiska fester som han har anordnat. Vid telefonavlyssning ska mannen också ha sagt sig veta hur mycket det skulle kosta att ta hit människor från Irak. Detta förklarar dock hans advokat med att det inget status att ha kunskaper om smuggling.

Hur människor ska få hit sina släktingar från Irak är ett vanligt samtalsämne i dessa kretsar. Det är inte ovanligt att man vill göra sig lite märkvärdig genom att påstå sig ha kontakter eller veta vad olika tjänster kostar.⁵⁶

Mannen uppges också ha samarbetat med en restaurangägare i Arvika och med tre män i Malmö.

I den här artikeln framkommer lite mer fakta om smugglaren i det organiserade nätverket, han är en man som är kulturarbetare. Man kan fråga sig varför de nämner att han just har arrangerat *kurdiska* fester, och varför det nämns att han samarbetat med en restaurangägare när de övriga tre männen inte nämns med yrke. Konsekvensen av detta blir att man som läsare får uppfattningen att de som arrangerar kurdiska fester inte har rent mjöl i påsen. Att advokaten

⁵⁵ ”Cynism i Europa – EU har stängt sina gränser” i Aftonbladet 2001-10-13

⁵⁶ ”36-åring åtalad för människosmuggling” i Dagens Nyheter -2006-11-14

uttrycker sig i termer av ”i dessa kretsar” gör att det skapas ett Vi och de Andra. Det är i artikeln oklart vilka kretsar han menar. Syftar han på alla med utländsk härkomst, alla Irakier, alla kurder, eller kanske de som går på kurdiska fester?

Resebyrå

I några artiklar talas det om flyktingsmuggling som en affärsverksamhet som vilken annan som helst. I en artikel ”Det fungerar nästan som en resebyrå” i Dagens Nyheter den 21 januari 2007 intervjuas två män som har anlitat smugglare för att komma till Sverige, och enligt deras berättelse fungerade det som en resebyrå. Enligt artikeln hade det varit enkelt att kontakta smugglarna och de fått köpa hela paket med biljetter, falskt pass, visum, hotellrum och ledsagare.⁵⁷ I dessa berättelser visas en bild av att flyktingarna har haft vissa möjligheter att påverka hur flykten skulle gå till, till exempel att de har kunnat välja att inte använda falsktillverkat pass, utan ett riktigt pass som är utfärdat för någon annan, eller att flyga istället för att färdas med bil. Smugglarna beskrivs, enligt den ena intervjupersonen, som serviceinriktade. Det berättas även att en av flyktingarna, när affären var uppgjord, bjöd smugglaren på dyr middag och gav honom en klocka i present, och har betalat stora summor för flykten. Smugglingen skildras här av flyktingarna som en ren affärsverksamhet, som varken utnyttjar eller hjälper människor i nöd. När det inte är de två smugglade männen som talar, så beskrivs dock smugglingen som att den bedrivs av en liga, ett ord som kan förknippas med illegal verksamhet, även om det inte är genomgående i texten.

I en annan artikel, i Kvällsposten den 26/12 2006 återkommer bilden av smugglingen som en resebyrå, men denna gången ges tolkningsföreträdet till en person på rikskriminalen.

Ibland köper man hela resan från Irak i ett paket. Ibland köper man flykten i delar. [...] Enligt Ahlbäck (*företrädare för rikskriminalen, min anm.*) är det ungefär som med charterresor. Du får vad du betalar för. Ju bättre organiserad smugglingen är desto dyrare. Krävs dokument blir det dyrare. Det här har inget med humanitet att göra. Människosmugglarna gör detta enbart för pengarna. Många tvingas sälja allt de har. Och det är vanligt att man ändå hamnar i skuld till människosmugglarna.⁵⁸

I citatet ovan återkommer bilden av att smugglingen fungerar som genom en resebyrå, där det finns olika alternativ och tjänster man kan köpa, men man är även noga med att poängtera att människosmugglarna inte drivs av medmänsklighet, utan smugglar av affärsmässiga orsaker, samt att det inte rör sig om jämställda parter i affärssuppgörelsen eftersom många tvingas sälja allt de äger och ändå hamnar i skuld till smugglarna. Detta tolkar jag som att diskursen om att flyktingsmugglare skulle kunna vara hjälpare är närvarande i artikeln, men att den utesluts och betydelsen av ordet flyktingsmugglare som välgörare görs till en omöjlighet. I det här fallet försöker man att fixera betydelsen till att flyktingsmugglarna som grupp utgörs av profithungriga

⁵⁷ ”Det fungerar nästan som en resebyrå” i Dagens Nyheter 2007-01-21

⁵⁸ ”Flyktingar kom i taxi. Internationella ligor tjänar miljoner på människosmuggling” i Kvällsposten 2006-12-26

affärsmän.

I Sydsvenskan den 17/1 2007 finns en artikel som handlar om att en stor flyktingvåg väntas komma från Irak till Sverige.

-Vi vet att det förekommer organiserad verksamhet som folk tjänar pengar på. Det är gyllene tider för dem som tjänar på flykten från Irak, säger Krister Isaksson, analyschef på migrationsverket.⁵⁹

Här syns också bilden av flyktingsmuggling som en affärsverksamhet. Att det är gyllene tider för vissa, när andra har det så eländigt att de måste fly, visar på att smugglarna är profitörer. Det ger inte någon bild av att det kan handla om hjälpare. Att man beskriver det som en flyktingvåg kan ses som att Sverige håller på att invaderas av flyktingar, en bild som det enligt Mekonnen Tesfahuney finns anledning att ifrågasätta, då den globala migrationen egentligen inte har ökat dramatiskt, som det ofta ges sken av.⁶⁰ Tesfahuney menar att framställningen av migrationen som ett hot har som syfte att osynliggöra det hot som västs ekonomi utgör för stora delar av världens befolknings möjligheter att livnära sig. De globala orättvisorna täcks på så vis över.⁶¹ Det här anser jag blir extra tydligt när man genom att tala om hur mycket pengar flyktingsmugglingen omsätter, och hur mycket resurser som går åt, låter blir att diskutera just de ekonomiska globala faktorerna som ligger bakom smugglingen.

Välgörarna

Dagens Nyheters artikel ”Hårdare villkor för gömda flyktingar” den 6/2 2005 handlar främst om situationen för gömda flyktingar, men artikelförfattaren skriver också om Amir Heidari som menar att han har vikt sitt liv åt att hjälpa människor att fly. I nästa mening skriver dock författaren om att många flyktingar utnyttjas i slavarbete.⁶²

Enligt Heidari är det hans livsuppdrag att hjälpa människor att fly. Han säger att han har hjälpt 200 000 människor och vill inte kalla sig smugglare utan flyktinghjälpare och idealist. Han hävdar att han inte har tjänat några pengar på sin smuggling och att han fungerar som ett språkrör för människor som inte har någon representant. En annan person som uttalar sig i artikeln är Ole Bröms vid rikskriminalen. Han säger att flyktingsmuggling är en affärsverksamhet som fungerar precis som när man köper en ny teve, man går till en handlare man litar på.

I den här artikeln framkommer två olika bilder, den ena är flyktingsmugglaren själv som får komma till tals och menar sig vara en hjälte som inte har tjänat några pengar utan har verkat ideellt. Här syns också en kritik mot nuvarande asylregler. Men den andra bilden som förmedlas via Rikskriminalaren Ole Bröms är att det ändå handlar om en affärsverksamhet där rykte har

⁵⁹ ”Många flyende Irakier söker asyl i Sverige. Migrationsverket vill ha 676 miljoner extra för att klara flyktingströmmen” i Sydsvenskan 2007-01-17

⁶⁰ Tesfahuney (2001) s. 189.

⁶¹ Ibid. s. 193.

⁶² ”Hårdare villkor för gömda flyktingar” i Dagens Nyheter 2007-03-06

stor betydelse. Som läsare vet man inte vem man ska tro på. Titeln ”rikskriminalare” kan verka respektingivande, och även om han inte gör något starkt uttalande om flyktingsmuggling så blir resultatet att Heidari kan verka lite mindre trovärdig i artikeln. Särskilt eftersom artikeln inleds med att påstå att människosmuggling är en form av slavhandel, och avslutas med att återknyta till att flyktingsmuggling är en affärsverksamhet, detta gör att man som läsare inte finner det troligt att det egentligen rör sig om ideella hjälpare.

I Metro den 30/8 2006 berättar Habib Sultani, en av de personer som Heidari har smugglat, sin historia, och menar att Heidari är en hjälte, jämförbar med Raoul Wallenberg som hjälpte judar under andra världskriget.

-Han var en av dem som hjälpte i en svår situation. Det kan inte vara något brott att hjälpa.⁶³

Sultani tar i citatet ovan ställning för att det inte skall vara ett brott att smugla människor, eller hjälpa människor som det definieras i artikeln, och han uttrycker i artikeln sin tacksamhet över att han blev hjälpt av Heidari för att ta sig ut ur Iran, där han riskerade dödsstraff eller tortyr. Enligt Sultani varnade Heidari honom och sa att det var riskabelt att fly. I artikeln framträder bilden av smugglaren Heidari som en ansvarsfull hjälte som även har varnat för att flykten är riskabel. Sist i artikeln kommer plötsligt en del om kostnader in. Det är då inte längre Habib Sultani som citeras utan andra vittnen som uppges ha betalat 5000-6000 dollar för att kunna ta sig till Sverige.

Ideellt verkande välgörare eller profitörer?

En punkt som artiklarna som handlar om Amir Heidari inte är överens om är huruvida han verkligen har smugglat människor av medmänskliga skäl eller om han har gjort det för egen vinnings skull. En ständigt återkommande fråga handlar om betalning och kostnader. I en av artiklarna jämförs Heidari med Robin Hood.

Flera personer GP pratat med ger en annan bild av Amir Heidari. De beskriver honom som en modern Robin Hood. Flyktingarna har betalat efter egen förmåga. Heidari har varit generös med rabatter och smugglat ut de fattigaste gratis. De som varit stadda vid god kassa har betalat ett överpris och täckt upp gratisresorna. Rika har gett till de fattiga.⁶⁴

I andra artiklar skriver de att det inte är några tvivel om att han har tjänat pengar på sin verksamhet. Men i ett fall gör Heidaris åklagare följande uttalande:

Heidari har för egen vinnings skull kallt utnyttjat människors utsatta situation. [...] Å andra sidan har många som behövt skydd kunnat få det. De har genom eget arbete fått tillfälle att skapa sig ett bättre liv här och också berikat vårt samhälle.⁶⁵

⁶³ ”Amir Heidari är min hjälte” i Metro 2006-08-30

⁶⁴ ”Robin Hood eller bara skurk?” i Göteborgs-Posten 2006-09-10

⁶⁵ ”Människosmugglare åtalas för nya fall” i Göteborgs-Posten 2006-08-30

I citatet ovan visar åklagaren på att även om smugglingen har bedrivits i vinstsyfte så kan man inte bortse från det faktum att de tillhandahåller en tjänst som är till gagn för människor i behov av skydd. Detta kan jämföras med Jeremy Harding som skriver att smugglarnas uppsåt är av mindre vikt än att de erbjuder möjligheter åt desperata människor vars andra vägar är stängda.⁶⁶

Det är endast i ett fåtal artiklar som smugglaren själv får komma till tals, och endast i en som en flykting får delge läsarna sin version. Sedan finns det en uppsjö av artiklar där smugglaren Amir Heidari nämns vid namn och omskrivs utifrån en tredje källa, och där myndighetspersoner får definiera situationen.

När en flykting får berätta

En artikel som låter en flykting berätta om sin flykt publicerades i Dagens Nyheter den 26/1 2002. I artikeln berättar en ung kvinna vid namn Tara om sin flykt ifrån kurdiska Iran, en flykt som tog flera dygn och där hon fraktades på ett lastbilsflak. Det är en detaljrik historia som innehåller målande beskrivningar av såväl situationen i hemlandet, dödsrädslan under flykten och hur flykten gick till rent praktiskt, att hon gömdes bakom lådor i en lastbil, sov på filter, att chaufförerna tutade vid fara med mera. Som läsare grips man av sympatier för Tara. Artikeln om henne skiljer sig från andra därför att hon träder fram i artikeln som en verklig person med en historia, vilket annars är sällsynt i berättelser om flyktingar.⁶⁷

Jag fraktades som ett djur för att slippa bli torterad i ett fängelse i Iran. Och det enda jag hade gjort var att kämpa för mitt folks rättigheter.⁶⁸

I ovanstående citat ges Taras flykt legitimitet eftersom flykten visas som en nödvändig utväg för att slippa fängelse och tortyr. Hon framstår också som en hjältinna som inte har gjort någonting fel, utan kämpat för sitt folks rättigheter. I den här artiklarna blir flyktingen en person med en historia och med känslor på ett helt annat sätt än i de övriga artiklarna, där flyktingarna mest framstår som en formlös massa.

När det gäller flyktingsmugglarna beskrivs de på följande vis:

Tara tänker ofta på de hårda män som tog henne till Stockholm, och hon håller inte med om att flyktingsmugglare enbart är onda och giriga människor som cyniskt utnyttjar flyktingar för att bli rika.

- Jag vet att det är den bilden av dessa män som råder inom EU, men jag har en annan. Visst är de ute efter pengar, men jag tror att många också är goda människor som utsätter sig för stor fara för att hjälpa andra. De som hjälpte mig var de enda som kunde rädda mitt liv. De var bra människor. De hade medlidande i sina ögon när de såg hur rädd och trött jag var.⁶⁹

---

⁶⁶ Harding (2001) s. 30

⁶⁷ Brune (2000) s. 16

⁶⁸ ”Jag vet hur det känns att bli fraktad som ett djur” i Dagens Nyheter 2002-01-26

⁶⁹ ibid.

I citatet ovan visar Tara på två olika sidor av flyktingsmugglingen som kan finnas. De beskrivs å ena sidan som ”hårda män” som är ute efter pengar, men samtidigt som människor med medlidande och som tar stora risker för att rädda andra människors liv. Den här artikeln är en av de få som skildrar smugglingen som att den inte alltid måste vara på det ena eller andra sättet, utan kanske kan vara både och, och samtidigt.

Ekonomi

I fler än hälften av artiklarna som jag har granskat nämns en mängd siffror och kostnader. Ofta blir man som läsare upplyst om hur mycket människorna som har smugglats hit har fått betala för sin resa. Priset för resan anges ibland i dollar och ibland i svenska kronor. Det kan också stå hur mycket pengar en flyktingsmugglare kan tjäna och hur mycket människosmugglingsindustrin omsätter totalt. Jag tolkar detta som att det finns en ekonomisk diskurs runt flyktingsmugglingen.

Från den kurdiska norra delen av Irak, varifrån de på den franskas kusten strandsatta flyktingarna kom kostar ”biljetterna” till resor vars destination är Sverige mellan 55 000 och 90 000 kronor, enligt rikskriminalens beräkningar. Det skulle i så fall innebära att intäkterna för människosmugglingen från norra Irak, lågt räknat, under de tre senaste åren uppgått till 495 miljoner kronor.⁷⁰

I citatet ovan visas ett exempel på hur det kan se ut. Visst kan det vara intressant att veta hur mycket pengar smugglingsindustrin omsätter, och visst är det höga belopp, men det kan också vara förrädiskt eftersom summorna egentligen är intetsägande då de inte sätts i relation till något. Att en person har betalat 90 000 kronor för resa till Sverige, falska papper, pass, ledsagare och hotellrum säger inte så mycket om vad resan egentligen skulle ha kostat under rådande förutsättningar, eller vad priset innebär utifrån den aktuella individens ekonomiska situation.. I en enda artikel av de jag har granskat görs en jämförelse av hur mycket smugglingen egentligen har kostat för personerna.

Polis och åklagare har sett hur personer pantsatt eller sålt hus och hem i hemlandet, eller hur smugglarna erbjuder lån som sedan ska avbetalas med arbete. Ibland är släktingar i Europa med och finansierar smugglingsresorna.⁷¹

Det är endast i den här artikeln som det ges exempel på hur mycket det aktuella priset för smugglingen innebär för en person, nämligen att de har pantsatt eller sålt sina hus, eller lånat pengar av smugglarna eller släktingar för att finansiera resan. Men inte heller här säger egentligen priset någonting om vilken desperation personerna känner eller vilka möjligheter de har att

---

⁷⁰ ”Internationell kriminalitet styr människosmuggling” i Svenska Dagbladet 2001-02-19

⁷¹ ”Stora pengar och små risker för ligorna” i Dagens Nyheter 2006-10-21

stanna kvar i sitt hemland. I de fall då en välbärgad person flyr från sitt land på grund av att hon är kritisk mot regimen kan hon likväl ha råd att betala, vilket som vi skall se nedan, kan användas som argument till att ifrågasätta flyktingars rätt till asyl.

De ”rika” flyktingarnas skyddsbehov

I en artikel i sydsvenskan den 18/11 2006 skriver artikelförfattaren att det är märkligt att flyktingar tar sig till Sverige från avlägsna länder och hoppar över andra säkra länder på vägen, samt att de som smugglar in flyktingar bestraffas medan flyktingarna själva ”omhuldas” och får stanna. Därefter ifrågasätter han flyktingarnas egentliga skyddsbehov.

Vad är det som säger att det är just dessa, som har råd att betala flyktingsmugglare 10 000 dollar, som bäst behöver hjälp? ⁷²

Den här artikeln innehåller ingen beskrivning av smugglarna, förutom att det rör sig om kriminella ligor. Däremot kan man tydligt skönja en åsikt om att de flyktingar som kommer till Sverige egentligen inte är de som borde komma hit, utan de borde hjälpas i andra närliggande länder. Flyktingarna blir i den här artikeln utmålade som lurendrejare som inte är välkomna. Detta kan jämföras med det Tesfahuney skriver om att dagens migranter betraktas som lycksökare eller rentav som kriminella. ⁷³ Att ifrågasätta flyktingarnas motiv och egentliga skyddsbehov på grund av de haft råd att betala stora summor kan ses som del av en rasistisk diskurs där man utmålar flyktingar och migranter som snyltgäster på den ”rika västvärlden” och markerar att de inte är önskvärda.

Ett liknande exempel på hur resonemanget om de flyktingar som anses söka asyl fastän de inte är i behov av skydd kan se ut, återfinns i ”Internationell kriminalitet styr människosmuggling” i Svenska Dagbladet den 19/2 2001. I artikeln upplyses man som läsare om att flyktingsmugglingsindustrin omsätter stora summor pengar, och därefter diskuteras de som nyttjar smugglarnas tjänsters rätt till asyl.

Människosmugglingen underminerar asylrätten, anser Migrationsverket i sin rapport och pekar på exemplet Irak. [...] ”Det handlar inte om människor som riskerar förföljelse och som söker asyl för att de är i behov av skydd. Kurder från norra Irak betalar smugglare för att de söker en bättre tillvaro för sig själva”, skriver migrationsverket i sin rapport. I Sverige kan kurderna inte avvisas. Inga grannländer tillåter transitering tillbaka till Irak. De får stanna av humanitära skäl.

⁷⁴

I den här artikeln anses kurderna inte vara i behov av skydd utan bara vilja skapa en bättre tillvaro, och detta används som argument till att de inte borde få stanna i Sverige. Citatet uttrycker också en uppgivenhet å myndigheternas vägnar inför att grannländerna inte tillåter

⁷² ”Flyktingpolitiken styrs av kriminella” i Sydsvenskan 2006-11-18

⁷³ Tesfahuney (2001) s. 190

⁷⁴ ”Internationell kriminalitet styr människosmuggling” i Svenska Dagbladet 2001-02-19

genomresa tillbaka till Irak, så att kurderna kan skickas hem. Att människor som inte kan ta sig till Sverige på annat sätt än genom smuggling, och kommer hit för att skapa en bättre tillvaro, påstås urholka asylrätten kan man tycka är en synnerligen allvarlig anklagelse eftersom asylrätten kan ses som en mänsklig rättighet och man som läsare får intrycket av att kurderna från Irak förstör för andra, som är i större behov av asyl än vad de själva är.

Smuggling av barn

I några artiklar skrivs det om smuggling av ensamma barn, och även i dessa artiklar är det ett stort fokus på kostnader. I en av dessa skriver de om smuggling av barn från Somalia, något som Svenska myndigheter vill motverka genom att spara de asylsökande barnens fingeravtryck i Eurodac. Smugglingen beskrivs dock vara accepterad av befolkningen i Somalia.

I rapporten konstateras att ”barnsmuggling från somaliskt territorium nu är så vanligt att det institutionaliserats” och är numera inte begränsad till de privilegierades barn. I Somalia betraktas numera smuggling av barn som en ”legitim överlevnadsstrategi”.⁷⁵

Tilläggs bör att man i början av artikeln upplyser om att barnens anhöriga betalar mellan 60 000 och 90 000 kronor. Det är i artikeln är oklart *vilka* som anser *vad* vara en legitim överlevnadsstrategi. Detta gör att man som läsare grips av tvivel inför huruvida det är en nödvändig överlevnadsstrategi, när föräldrarna har råd att betala så höga summor för smugglingen. I artikeln nämns ingenting om hur situationen ser ut i Somalia som skulle kunna göra att föräldrar ser sig nödgade att låta sina barn smugglas till Europa, utan det framställs som att det enbart handlar om ekonomiska vinster, samt att det är accepterat av hela den somaliska populationen. Det är också oklart om det är smugglarnas verksamhet som anses vara en legitim överlevnadsstrategi genom att vara ett försörjningssätt, eller om det är en överlevnadsstrategi för föräldrarna, eller för barnen, som behöver skydd. Detta resonemang kan göra att det alstras en föreställning om ett Vi och de Andra, där de Andra framställs som barbariska som anser att barnsmuggling är rimligt, alternativt att de Andra är lycksökare, på bekostnad av sina barn.

I en annan artikel handlar det om smuggling av barn från okända länder till EU.

Enligt Hellström (*chef för migrationsverkets Eurodac-kontor, min anm.*) utnyttjas många ensamma flyktningbarn av skrupelfria flyktingsmugglare. De som smugglar barnen till EU, ofta anhöriga, kan tjäna pengar på att de lever som minderåriga asylsökande i väst.⁷⁶

I artikeln ovan skildras det också som att många ensamma barn blir utnyttjade av hänsynslösa smugglare, och i nästa mening får man veta att det är deras egna anhöriga som smugglar dem. Detta gör att man som läsare får uppfattningen att barnens anhöriga är brutala och att de utnyttjar barnen i vinstsyfte. Liksom i artikeln här ovan kan detta få till följd att det skapas ett Vi och de Andra, eftersom det är ofördelaktiga egenskaper som tillskrivs de Andra, särskilt eftersom

⁷⁵ ”Somaliska barn smugglas till Sverige” i Svenska Dagbladet 2003-01-18

⁷⁶ ”Sverige vill tvinga asylbarn lämna fingeravtryck” i Sydsvenskan 2006-08-07

det inte heller i den här artikeln nämns någonting om vad som ligger till grund för situationen, och de Andra omskrivs som ett formlöst profithungrande kollektiv. I artikeln nämns inte någonting om vilka länder eller områden som dessa barn kommer ifrån, så som läsare har man ingen möjlighet att få någon uppfattning om bakgrunden till smugglingen. Aleksandra Ålund skriver att De Andra ofta skildras på ett onyanserat sätt, som ett kollektiv av olika barbarer, negrer och invandrare, en variationsrik samling människor som bemöts som socialt och kulturellt underlägset kollektiv, detta förenar den europeiska antiken med kolonialtidens historia och dagens invandring. Hon skriver att detta kan ses som ett sätt att definiera sig själv, i kontrast till de Andra.⁷⁷ Ålunds resonemang kan jämföras med bilden av de Andra i artiklarna om smuggling av barn, även om det i det här fallet inte är de aktuella ”invandrarna” som skildras på detta ofördelaktiga och onyanserade sätt, utan deras anhöriga och landsmän i hemlandet.

I de här artiklarna skapas en bild av de Andra som är kvar i hemlandet, som upplyser oss om att även de, inte bara smugglingsindustrin, tjänar pengar på att andra smugglas till Sverige. Den ekonomiska delen är starkt närvarande i artiklarna om de smugglade barnen eftersom man får intrycket av att föräldrar som har råd att betala dyra smuggelresor för sina barn, tjänar pengar på att barnen lever i Sverige.

Artiklarna indikerar också att det finns en intressekonflikt mellan Vi européer och de Andra, som i det här fallet är extra tydlig i artikeln om somalierna som påstås anse barnsmuggling vara en tillåten metod för överlevnad, medan Europa är av en annan uppfattning och vill förhindra att barnen smugglas hit genom att lagra deras fingeravtryck i Eurodac-registret.

Kostnader för svenska staten

Ett annat område där siffror ofta förekommer i artiklarna är när det handlar om hur mycket pengar det kostar den svenska staten att ta hand om flyktingar som kommer hit, eller att utreda fall där flyktingsmugglare har gripits. I Sydsvenskan den 17/1 2007 rapporteras om att en flyktingström väntas från Irak. I artikeln berättar migrationsverkets analytiskchef Krister Isaksson om att Sverige är det land i Europa som tar emot flest Irakier och ger dem uppehållstillstånd, att många irakier söker sig till Sverige därför att de har anhöriga här, och att flykterna arrangeras av organiserade verksamheter som flyktingsmugglare tjänar pengar på. Migrationsverkets bidrag på 2,7 miljarder kommer, enligt Isaksson, inte att räcka till för att ta emot alla asylsökande året ut, och nu vill migrationsverket ha ytterligare 676 miljoner kronor för att täcka boendekostnader och nyanställning av 150 personer. I slutet av artikeln målas också ett framtidsscenario upp genom att de skriver att ”migrationsverket fruktar att antalet asylsökande kan komma att öka rekordsnabbt.”⁷⁸

---

⁷⁷ Ålund, Aleksandra (2002) ”Etnicitet, medborgarskap och gränser” i De los Reyes, Paulina, Molina, Irene och Mulinari, Diana (red.) *Maktens olika förklädnader. Kön klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige. En festskrift till Woukko Knocke*. Stockholm: Bokförlaget Atlas. s. 288

⁷⁸ ”Många flyende Irakier söker asyl i Sverige. Migrationsverket vill ha 676 miljoner extra för att klara flyktingströmmen” i Sydsvenskan 2007-01-17

I den här artikeln framträder flera av de element som enligt Ylva Brune är karaktäristiska för svensk nyhetspress sätt att beskriva flyktingars ankomst till Sverige.⁷⁹ För det första är det en myndighetsperson som får formulera problemet, i det här fallet migrationsverkets analyschef. För det andra beskrivs flyktingarna komma som en ”ström” och orsaka en ”flyktingkris”. För det tredje finns det framtidsscenario med i artikeln, som skildras genom att de skriver att migrationsverket ”fruktar” att antalet asylsökande kan komma att öka ”rekordsnabbt”.

Kostnaderna som nämns är de 2,7 miljarder kronor migrationsverket redan har fått, som inte kommer att räcka, och de 676 miljoner de kommer att behöva ytterligare. Siffrorna ges inga proportioner eftersom man inte jämför med hur mycket pengar som Sveriges riksdag ger till andra institutioner, utan man blir som läsare inte upplyst om hur rimligt 2,7 miljarder, plus 676 miljoner extra är i sammanhanget.

---

⁷⁹ Brune (2000) s. 11

Avslutande diskussion

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka hur flyktingsmugglare och flyktingsmuggling framställs i nyhetsmedierna, vems röst som hörs, samt hur människorna som nyttjar deras tjänster skildras. Under resans gång har jag stött på ett flertal olika bilder av smugglarna, smugglingen och flyktingarna som jag kommer att redogöra för och diskutera nedan.

Min första iakttagelse är att bilden av flyktingsmugglingen inte går att skilja från bilderna av vilka flyktingarna är. De här två kategorierna är tätt sammanlänkade, de förutsätter varandra och lägger grunden för varandras innebörder. När flyktingarna skildras som offer för krig, blir flyktingsmugglarna vanligen skurkar som utnyttjar människor i nöd. När de skildras som lycksökare eller lurendrejare, förefaller de vara i maskopi med sina smugglare, som också de blir skurkar. När de skildras som offer för Europas allt mer restriktiva flyktingpolitik anses flyktingsmugglarna antingen vara så kriminella att de är de enda som vågar ta de risker som smuggling av människor kan innebära, eller också de enda som upprätthåller asylrätten, beroende på vilket perspektiv artikeln är skriven utifrån.

Gemensamt för flyktingarna och smugglarna är också att de konstrueras som de Andra, som nyhetsmedierna oftast inte låter komma till tals, och som genom att ses som de Andra per automatik hamnar i kontrast mot ett Vi. Både flyktingarna och smugglarna kan också konstrueras som ett hot, något Vi inte kan styra över, då de omtalas i termer av en invasion, flyktingvåg, alternativt en industri av internationell brottslighet som omsätter stora pengar (och därmed säkert är svårt att stoppa eller kontrollera). Ytterligare en del i skapandet av de Andra är att den delen av de Andra som utgörs av flyktingar anses vara svår att samarbeta med, då de inte vill avslöja smugglarna som de anser att de har fått hjälp av, eller även i vissa fall väntar på att kunna hämta hit ännu fler personer ifrån hemlandet. I artiklarna som framställde flyktingsmugglingen på det här sättet var myndigheternas röst och perspektiv dominerande, och det var tydligt att flyktingarna och smugglarna gjordes till objekt för olika åtgärder, istället för till subjekt med historia och som hade förnuftiga motiv till sin flykt eller sin smuggling.

Genom upptäckten av att myndighetspersoner står bakom de här skildringarna av flyktingsmugglare och flyktingar ligger det nära till hands att se dem som företrädare för, och spridare av en postkolonial diskurs. Samtidigt är det förstäligt att deras representanter talar utifrån sina intresseområden och uppdrag, och det är värt att påpeka att dessa institutioner lika gärna skulle kunna arbeta utifrån helt andra grunder, om det var andra diskurser som var de rådande och flyktingpolitiken såg annorlunda ut. Men vad jag vill lägga emphasis på är att när ett perspektiv, som i det här fallet deras, tillåts ta så stor plats i nyhetsmedierna, kan det bli förödande för vilka bilder av flyktingarna som blir möjliga. De här skildringarna får konsekvenser för hur man ska förstå flyktingars sätt att ta sig hit, och deras sätt att ta sig hit kan komma att prägla vår uppfattning om dem, vilket gör att de riskerar att präglas av just en uppfattning av att de är ett problem, för läsarna av nyhetstidningarna. Man kan se det som att diskursen om att flyktingsmugglingen bedrivs av kriminella nätverk byggs upp av att flyktingarna skildras som tysta

massor av offer som antingen blir lurade och utnyttjade av smugglarna, eller är i maskopi med dem. Dessa framställningar ges ofta extra tyngd i och med att det är analyschefer för migrationsverket, chefen för länskriminalen, försvarsadvokater och åklagare som uttalar sig i dessa framställningar. Flyktingsmugglingen anses inom den här diskursen också omsätta enorma summor pengar, vilket jag kommer att diskutera vidare nedan.

Men, som alltid, finns det motbilder, artiklar som avviker ifrån det gängse innehållet i materialet. En av de röster som ljud starkast från det här hållet var Amir Heidaris, som gav en helt annan version av smugglingen, än den som förmedlades från myndighetshåll. Han menade att han hade smugglat människor helt av ideella skäl, och såg sig själv som en idealist och företrädare för de människor som inte har någon representant. Hans berättelser rymde kritik mot rådande flyktingpolitik och i de fall en person han hade hjälpt att ta sig till Sverige fick komma till tals i artikeln skildrades han som en hjälte jämförbar med Raoul Wallenberg, och som uppgavs ha låtit de rika betala lite mer för sina resor, för att täcka upp de fattigastes flykt. I artiklarna om Heidari bereddes dock i regel plats för en representant från någon myndighet att uttrycka sin skepsis mot Heidaris uppsåt vilket gjorde att man som läsare inte fick fullt förtroende för honom. Ändå kan man se det som att framställningarna av Heidari ingår i en annan diskurs, där flyktingsmuggling är någonting ädelt, liknande det undsättande av människor i nöd som historiska hjältar som Raoul Wallenberg och Folke Bernadotte ägnade sig åt.⁸⁰ Även i den här diskursen ges kostnader och utgifter en grundläggande betydelse, genom att frågan om huruvida flyktingarna har betalat stora belopp eller inte, stöts och blöts. En viktig grund i diskursen är kritik mot EU:s och Sveriges flyktingpolitik, som man menar är alltför hård och stelbent. Den här diskursen är dock inte lika vanligt förekommande som den om flyktingsmuggling som en kriminell verksamhet, och den får oftast inte stå oemotsagd.

Smugglingen kan även skildras på andra sätt än de två som jag har redogjort för ovan, det kan vara alltifrån en ensam person som transporterar en annan människa över nationsgränsen, i vissa fall till och med omedveten om att passagerarna måste söka asyl vid gränsen, till organiserade nätverk av samarbetande organ, jämförbara med resebyråer som erbjuder människor paketresor till olika länder. I de artiklar som skildrade flyktingsmuggling som ett rent affärsmässigt förehavande, kunde smugglarna beskrivas som serviceinriktade och flyktingarna framställas som kunder med olika önskemål och valmöjligheter. Synen på smugglarna kom även här att påverka vilken uppfattning man som läsare kunde få om de asylsökande, såg man smugglarna som bedrivandes en affärsverksamhet, kunde man se flyktingarna som kunder och som subjekt görandes egna val, och inte som passiva hotfulla massor, som annars var en vanlig bild. I dessa berättelser kunde även flera bilder av flyktingsmugglarna existera samtidigt, de kunde beskrivas

---

⁸⁰ Raoul Wallenberg och Folke Bernadotte räddade judar under nazisternas förföljelser under andra världskriget. Bernadotte genom att vara med och arrangera Svenska röda korsets vita bussexpeditioner, där man befriade fångar ur koncentrationsläger och tog dem till Sverige, och Wallenberg genom att utfärda svenska skyddspass till judar i Ungern.

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=127551&i_word=folke%20bernadotte 2007-04-13 kl. 09.35 och http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=338492&i_word=raoul%20wallenberg 2007-04-13 kl 09.38

som ”hårda män” men som samtidigt visade medkänsla. I ett fall medgav även en åklagare att en åtalad smugglare trots att han hade idkat sin verksamhet av ekonomiska skäl och tjänat stora pengar, hade det samtidigt inneburit att många människor i behov av hjälp hade fått det. Så i vissa fall framträder bilden av flyktingsmugglare som att en och samma smugglare kan visa upp flera sidor, saker och ting måste inte vara antingen svarta eller vita när man ser till deras konsekvenser. Man kan se det som ett tecken på just det Laclau och Mouffe skriver, att betydelsena aldrig är helt låsta, och att en diskurs aldrig lyckas etablera sig helt och fullt på ett område, utan att det alltid finns en föränderlighet.⁸¹ En berättelse från myndighetshåll, som skildrade smuglingen som en kriminell verksamhet, kunde plötsligt inrymma en helt annan diskurs, som öppnade upp för möjligheten att flyktingsmugglarnas verksamhet, oavsett vilket deras uppsåt är, kan vara till hjälp för människor.

I artiklarna nämndes oftast hur mycket pengar flyktingarna hade betalat för sin flykt, hur mycket smuglingsindustrin omsatte, och hur mycket det kostar för svenska instanser att hantera, motverka och utreda den. Detta kan tolkas som ett sätt att dels väcka reaktioner hos läsarna, eftersom det ofta var hisnande höga belopp som inte gavs några proportioner, och därför kan tyckas spela en förrädisk roll i framställningen av flyktingarna och smuglingen. Särskilt då det i materialet fanns något som jag upplevde som ett tomrum, vad gäller andra ekonomiska aspekter som har relevans för migrationsfrågan. Den handlar om att de ekonomiska faktorerna som ligger till grund för migrationen och västvärldens överordnade roll i den globala ekonomin, som Mekonnen Tesfahuney beskriver i sin essä⁸², oftast inte nämns eller diskuteras i artiklarna.

Framställningarna av de som nyttjar flyktingsmugglarnas tjänster kom, som jag nämnt ovan, även de att variera i mitt material. I några fall ansågs de vara rika människor som egentligen inte var i behov av skydd som använde sig av de illegala flyktvägarna för att ta sig till ett annat land och söka asyl för att skapa en bättre tillvaro, och anklagades för att underminera asylrätten. I andra fall ansågs de som kom hit som var fattiga också de vara lycksökare, som kom enbart för att de var fattiga, vilket inte heller ansågs vara skäl nog för att erhålla asyl. I en jämförelse framstår det som paradoxalt att flyktingarna både kan anses vara *för rika*, eller *för fattiga*, och vilket än var fallet kunde det användas emot dem, för att ifrågasätta deras rätt att vara här, särskilt som dessa artiklar inte innehöll några beskrivningar av flyktingarnas egentliga situation i hemlandet. Dessa framställningar spreds främst när det var myndighetspersoner som gavs tolkningsföreträde. Enligt Tesfahuney's teori om den ojämna fördelningen av resurser mellan Vi i västvärlden och de Andra, skulle man kunna se det som att dessa framställningar tjänar syftet att berättiga en restriktiv flyktingpolitik för att stänga ute de mindre bemedlade, eftersom de anses vara ute efter att ta del av västvärldens rikedomar, vilka ”vi i väst” inte vill dela med oss av. Och varför, kan man fråga sig, anses det som så farligt om migranterna är ute efter att skapa en bättre tillvaro materiellt sett? De svenskar som för hundra år sedan utvandrade till det förlovade landet Amerika, just på grund av fattigdom, anklagas inte för att vara lycksökare, utan som förnuftiga

---

⁸¹ Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 13

⁸² Tesfahuney (2001) s. 193

människor som med sorg i hjärtat lämnade sitt hemland för att bygga ett rikare liv någon annanstans. Inte heller européer, som genom Sveriges inträde i EU har rätt att arbeta i Sverige, skildras på samma sätt som de Andra, de från andra sidan muren. Det finns därför anledning att ifrågasätta bilderna av vilka de Andra är, och varför just deras motiv till migrationen anses vara så hotfullt.

Medan man i Europa bygger murar, både konkreta murar och elektroniska sådana, som Eurodac och gemensamma informationssystem kan tänkas utgöra, i syfte att hägna in sitt område och förhindra att obehöriga ges tillträde till det, framställs således människor på andra sidan muren som de Andra. Mot bakgrund av detta kan man se det som att de sätt på vilka flyktingsmugglarna och flyktingarna skildras, kan utgöra en viktig del i berättigandet av den här politiken. Man kan se det både som att murarna, och det faktum att de byggs bidrar till att förstärka den föreställda klyftan som splittrar de båda lägren, samtidigt som föreställningarna om vilka de Andra, och vilka ekonomiska tillgångar som kan tänkas tillhöra vem, är även är de föreställningar som ligger till grund för den.

En annan iakttagelse jag har gjort under arbetet med den här uppsatsen är att det i många fall nämns vilken etnisk härkomst smugglarna har, och det gäller i mina artiklar uteslutande personer av utomeuropeisk härkomst. Detta anser jag kan ha en mening, men få andra konsekvenser. Å ena sidan kan smugglarens etnicitet ha viss betydelse för hur man skall förstå flyktingsmugglingen. Det kan ha relevans om personerna som smugglar har kontakter i sitt hemland, eller har egna erfarenheter av att leva under en viss regim och så vidare, och just därför är mer manade att hjälpa andra ur liknande situationer. Men å andra sidan finns det en risk, när det hela tiden nämns att det är personer av utländsk härkomst som begår de här brotten, som myndigheterna definierar det, att det återigen skapas ett Vi och de Andra, eftersom det inte verkar vara "svenskar" som smugglar flyktingar. Konsekvensen av detta kan bli att främlingsfientliga åsikter genereras bland allmänheten.

Tidningsartiklarnas olika skildringar av flyktingsmugglarna visar på den maktkamp som finns kring definitionen av dem som görandes goda gärningar eller onda. Min avsikt med den här uppsatsen var som sagt inte att ta ställning till om det är rätt eller fel att smuggla flyktingar, utan bara att undersöka hur de skildras. Det står dock klart att bilderna och berättelserna om flyktingsmugglingen löper över ett brett spektrum där agenterna kan utgöras av alltifrån hänsynslösa skurkar till medkännande hjältar.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Borg, Dominika och Nilsson, Robert. (2006). *Människosmuggling: Om offer, förövare och allmän begreppsförvirring*. Arbetsrapporter No. 94. Uppsala universitet.

Brune, Ylva. (2000). *Stereotyper i förvandling. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare och flyktingar*. Utrikesdepartementet, enheten för Mellanöstern och Nordafrika, MENA-projektet.

Drotner, Kirsten. (2000). *Medier och kultur. En grundbok i medianalys och medieteori*. Lund: Studentlitteratur.

Harding, Jeremy. (2001). *De ovälkomna. Flyktingar vid den rike mannens port*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Loomba, Ania. (2006). *Kolonialism, postkolonialism. En introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: TankeKraft förlag.

Migrationsverket. (2006). *Migrationsverkets uppdrag*.

Norström, Eva. (2004). *I väntan på asyl. Retorik och praktik i svensk flyktingpolitik*. Umeå: Boréa.

Tesfahuney, Mekonnen. (2001). "Globaliserad Apartheid. Fästning Europa, migration och synen på de Andra" i Mc Eachrane Michael & Faye Louis (red.) *Sverige och de Andra. Postkoloniala perspektiv*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Vestin, Sanna. (2002). *Flyktingboken Från Duvemåla till Fort Europa*. Stockholm: Ordfront.

Vestin, Sanna. (2006). *Flyktingfällan*. Stockholm: Ordfront.

Winther Jørgensen, Marianne, och Phillips, Louise. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Ålund, Aleksandra. (2002). "Etnicitet, medborgarskap och gränser" i De los Reyes, Paulina, Molina, Irene och Mulinari, Diana (red.) *Maktens olika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige. En festskrift till Woukko Knocke*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.

Internet

<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1042&a=375573> 2007-03-06 kl. 13.08

http://www.migrationsverket.se/pdf/verket/statistik/statistik_1_2006.pdf 2007-04-11 kl. 16.03

<http://www.migrationsverket.se/index.jsp?cgi-bin/ordlista.pl?list=glossary> 2007-03-09 kl. 13.25

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=301843&i_word=schengenavtalet 2007-04-04 kl. 16.56

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=127551&i_word=folke%20bernadotte 2007-04-13 kl. 09.35

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=338492&i_word=raoul%20wallenberg 2007-04-13 kl. 09.38

www.presstext.se

<https://www.retriever-info.com/services/archive.html>

Tidningsartiklar

”Hopp är bästa gränspoliserna” i Göteborgs-Posten 2006-05-30

”Irakier anhållen för människosmuggling” i Dagens Nyheter 2007-01-07

”Gömde 83-åring i lönnfack” i Göteborgs-Posten 2002-02-06

”Dagsböter för människosmuggling” i Sydsvenskan 2007-03-14

”Internationell kriminalitet styr människosmuggling” i Svenska Dagbladet 2001-02-19

”Stora pengar och små risker för ligorna” i Dagens Nyheter 2006-10-21

”Sex i liga åtalas för människosmuggling” i Dagens Nyheter 2007-01-22

”Straffbefria flyktingsmugglingen” i Expressen 2001-09-10

”Cynism i Europa – EU har stängt sina gränser” i Aftonbladet 2001-10-13

”Det fungerar nästan som en resebyrå” i Dagens Nyheter 2007-01-21

”Flyktingar kom i taxi. Internationella ligor tjänar miljoner på människosmuggling” i Kvällsposten 2006-12-26

”Många flyende Irakier söker asyl i Sverige. Migrationsverket vill ha 676 miljoner extra för att klara flyktingströmmen” i Sydsvenskan 2007-01-17

”Somaliska barn smugglas till Sverige” i Svenska Dagbladet 2003-01-18

”Sverige vill tvinga asylbarn lämna fingeravtryck” i Sydsvenskan 2006-08-07

”Hårdare villkor för gömda flyktingar” i Dagens Nyheter 2007-03-06

”Amir Heidari är min hjälte” i Metro 2006-08-30

”Robin Hood eller bara skurk?” i Göteborgs-Posten 2006-09-10

”Människosmugglare åtalas för nya fall” i Göteborgs-Posten 2006-08-30

”Jag vet hur det känns att bli fraktad som ett djur” i Dagens Nyheter 2002-01-26

”Flyktingpolitiken styrs av kriminella” i Sydsvenskan 2006-11-18